

לך לך - צב ע"א

שנשא בת זוגו ולא היו לו ממנה בנים ומת, ובא אחיו ויבם את אשתו ויולד לו ממנה בן. הבה תראה הוא המת שנשמתו חורה לעולם, זה הוא האחר שאין לו בת זוג אלא אמו. וזה הוא שמא יקדמנו אחר ברחמים, שיכול להקדים אחר לשא את אשתו של זה ברחמים ובתפלה. ואף על גב שאמרת לך שיכולים להקדים אחר ברחמים, לא יכול אלא אם (הוא) בעלה הוא רשע והוא צדיק].

אמר רבי יהודה, [בשם] זה הוא ודאי שקשים הזווגים לפני הקדוש ברוך הוא. אשרי חלקם של ישראל שהתורה מלמדת אותם את דרכי הקדוש ברוך הוא, וכל הנספרות והגנוזים שגנוזים לפניו. ודאי כתיב (תהלים) אשרי חלקו של מי שמשתדל בתורה ולא נפרד ממנה, שכל מי שנפרד מן התורה אפלו שעה אחת, כמי שנפרד מחיי העולם, שכתוב (דברים ל) כי היא חייך וארץ ימיה, וכתוב (משלי א) ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך.

ויהי אכרם בן תשעים שנה וגו'. רבי יוסי פתח, (ישעיה ס) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו'. אשריהם ישראל מפל שאר העמים, שהקדוש ברוך הוא קרא להם צדיקים. שלמדנו, מאה ועשרים [וחמש] ושמונה אלפים בעלי כנפים שהולכים וטסים את כל העולם, ושומעים קול ואוחזים את אותו הקול.

כמו ששינו שאין לך דבר בעולם שאין לו קול והולך וטס ברקיע. ואוחזים בו בעלי כנפים, ומעלים את אותו הקול [לרבותם] שאומרים [בעלי הדין] ודנים אותו הן לטוב הן לרע, שכתוב (קהלת י) כי עוף השמים לילך את הקול וגו'. מתי דנים את אותו הקול? רבי חייא אמר, בשעה שבן אדם שוכב וישן ונשמתו יצאה ממנו, והיא מעידה בן האדם, ואז

ייתי אחוהי ויבם אתתיה ויתיליד ליה (דף צב ע"א) מנה פ. האי בר הוא מימא דאחדרת נשמתיה לעלמא. דא הוא אחר דאין לו בת זוג אלא אמה, ודא הוא שמא יקדמנו אחר ברחמים ויכול לאקדמא אחרא למיסב אתתיה דדא ברחמי ובעלותא ואף על גב דאמינא לך דיכול לאקדמא ברחמי לא יכיל אלא אם (הוא) בעלה חייבא איהו ואיהו זכאה)

אמר רבי יהודה (השם) האי הוא ודאי דקשין זווגין קמי קדשא בריך הוא. זכאה חולקהון דישראל דאורייתא אוליה להו ארחוי דקדשא בריך הוא, וכל טמירין וגניזא דגניזין קמיה. ודאי כתיב, (תהלים יט) תורת יי תמימה וגו'. זכאה חולקיה מאן דישתדל באורייתא ולא יתפרש מינה, דכל מאן דיתפרש מאורייתא אפלו שעתא חדא כמה דאתפרש מחיי דעלמא דכתיב, (דברים ל) כי היא חייך וארץ ימיה. וכתוב, (משלי א) ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך:

ויהי אכרם בן תשעים שנה וגו'. רבי יוסי פתח (ישעיה ס) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו'. זכאין אנון ישראל מפל שאר עמין, דקדשא בריך הוא קרא לון צדיקים. דתניא מאה ועשרים (ד"א ל"ג וחמש) ותמניא אלפי מארי דגדפין דאזלין וטאסין כל עלמא ושמעין קלא ואחדין ליה לההוא קלא.

במה דתנינן לית לך מלה בעלמא דלית לה קלא, ואזלא וטאסא ברקיעא, ואחדין לה מארי דגדפין וסלקין ההוא קלא (ד"א למאריהון) דאמרינן (נ"א דמדיו) ודיינין לה הן לטב הן לביש דכתיב, (קהלת י) כי עוף השמים יוליה את הקול וגו'.

אימתי דיינין לההוא קלא. רבי חייא אמר בשעתא דבר נש שקיב ונאים, ונשמתיה נפקת מגיה, והיא אסהידת ביה בבר נש, וכדין דיינין לההוא קלא הדא הוא

דְּכַתִּיב, (מיכה ז) מְשַׁכְּבֵת חִיקָךְ שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ. מָאִי טַעְמָא, מְשֹׁם דְּהִיא אֶסְהִידֵת בְּבֵר נָשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כָּל מַה דְּבֵר נָשׁ עֲבִיד בְּכָל יוֹמָא נִשְׁמַתִּיהָ אֶסְהִידֵת בֵּיהּ בְּבֵר נָשׁ בְּלִילְיָא. תַּאנָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּתַחֲלַת שַׁעֲתָא קַמֵּיתָא בְּלִילְיָא כַּד נִשְׁפָּה יְמָמָא וְעָאֵל שְׁמַשָּׁא מְאָרִי דְּמִפְתָּחֵן דְּמִמְנָן עַל שְׁמַשָּׁא עָאֵל בְּתַרִּיסָר תְּרַעֲוִין דְּפִתְיָחִין בִּימָמָא, בְּתַר דְּעַל בְּכֻלְהוּ, כָּל אַנּוּן תְּרַעֲוִין סְתִימִין (נ"א פִּתְחִין), כְּרוּזָא קָאִים וְשָׂרִי לְאַכְרוּזָא, קָאִים מָאֵן דְּקָאִים וְאַחִיד לְאַנּוּן מִפְתָּחֵן, בְּתַר דְּסִיִּים כְּרוּזָא, כָּל אַנּוּן נְטוּרִי עֲלָמָא מִתְּפַנְשִׁין וְסֻלְקִין, לִית מָאֵן דְּפִתַּח (פּוּקָא) פִּטְרָא כְּלָא מִשְׁתַּכְּבִין. כְּדִין דִּינִין דְּלִתְתָּא מִתְּעַרִין וְאַזְלִין וְשֹׁאטִין בְּעֲלָמָא, וְסִיְהֵרָא שְׂאֲרֵי לְאַנְהֵרָא.

וּמְאָרִי דִּיבְכָא תְּקַעֲוִין וּמִנְלִילִין. תְּקַעֲוִין תְּנַיִנוֹת כְּדִין מִתְּעַרִי שִׁירְתָּא וּמְזַמְרִין קַמֵּי מְאָרִיהוֹן, כַּמָּה מְאָרִי תְּרִיסִין קִיִּימוּ בְּקִיּוּמֵיהוּ וְאַתְעַרִין דִּינִין בְּעֲלָמָא, כְּדִין בְּנֵי נִשָּׂא נְיִימִין וְנִשְׁמַתָּא נְפֻקָת וְאַסְהִידֵת סְהִדוּתָא וְאַתְחִיבַת כְּדִינָא, וְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲבִיד חֶסֶד בְּבֵר נָשׁ וְנִשְׁמַתָּא תְּבַת לְאַתְרָהּ.

בְּבִלְגוֹת לִילְיָא כַּד צַפְרִין מִתְּעַרִין, סְטָרָא דְּצַפּוֹן אֲתַעַר בְּרוּחָא, קָם בְּקִיּוּמֵיהָ שְׂרַבִּיטָא דְּבִסְטָר דְּרוּם וּבְטַש בְּהוּא רוּחָא וְשָׁכִיף וְאַתְבַּסָּם, כְּדִין אֲתַעַר קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּנִימוּסוּי לְאַשְׁתַּעֲשַׁע עִם צְדִיקָיָא בְּגַנְתָּא דְּעַדָן.

בְּהוּא שַׁעֲתָא זַפְּאָה חוּלְקִיָּה דְּבֵר נָשׁ דְּקָאִים לְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּאוּרֵייתָא, דְּהָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְכָל צְדִיקָיָא דְּבַגְנָתָא דְּעַדָן כְּלָהוּ צְיִיתִין לְקַלִּיָּה הָדָא הוּא דְּכַתִּיב, (שיר אדם שְׁעוּמַד לְהַשְׁתַּעֲשַׁע בְּתוֹרָה, שְׁהֲרִי הַקְּדוּשׁ כְּרוּף הוּא

דְּנִים אֶת אוֹתוֹ הַקּוֹל. זֶהוּ שְׁכַתוֹב (מיכה ז) מְשַׁכְּבֵת חִיקָךְ שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ. מַה הַטַּעַם? מְשֹׁם שְׁהִיא מְעִידָה בְּאָדָם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כָּל מַה שְּׂאָדָם עוֹשֶׂה בְּכָל יוֹם, נִשְׁמַתוּ מְעִידָה בּוֹ בְּאָדָם בְּלִילְיָהּ. לְמַדְנֵי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּתַחֲלַת הַשַּׁעֲהָ הַרְאִישׁוֹנָה בְּלִילְיָהּ, כְּשֶׁנּוֹשֵׁף (שִׁיזָא) הַיּוֹם וְנִכְנַס הַשֶּׁמֶשׁ, בְּעַל הַמִּפְתָּחוֹת שְׁמַמְנָה עַל הַשֶּׁמֶשׁ נִכְנַס בְּתַרִּיסָר שְׁעָרִים שְׁפִתְוָחִים בַּיּוֹם. אַחַר שְׁנִכְנַס בְּכֻלָּם, כָּל אוֹתָם הַשְּׁעָרִים הַסְּתוּמִים (הַפְּתוּחִים), הַכְּרוּז עוֹמֵד וּמִתְחִיל לְהַכְרִיז. עוֹמֵד מִי שְׁעוּמַד וְאוּחִז אֶת אוֹתָם הַמִּפְתָּחוֹת. אַחַר שְׁסִים הַכְּרוּז, כָּל אוֹתָם שׁוֹמְרֵי הָעוֹלָם מִתְּפַנְסִים וְעוֹלִים, וְאִין מִי שְׁפּוֹתַח (פִּתַּח) פִּתְחוֹן פֶּה וְהַכֵּל שׁוֹקֵטִים. אַז מִתְּעוֹרְרִים הַדִּינִים שְׁלַמְטָה, וְהוֹלְכִים וּמְשׁוֹטְטִים בְּעוֹלָם, וְהַלְבָּנָה מִתְחִילָה לְהֵאִיר.

וּבְעֵלְיָ הַיְבֻבָה תוֹקְעִים וּמִלְלִים. תוֹקְעִים שְׁנִית. אַז מִתְּעוֹרְרַת שִׁירָה וּמְזַמְרִים לְפָנֵי רְבוּנָם. כַּמָּה בְּעַלֵי מְגַנִּים עוֹמְדִים בְּמִקוּמָם וּמְעוֹרְרִים דִּינִים בְּעוֹלָם. אַז בְּנֵי הָאָדָם יִשְׁנִים, וְהַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת וּמְעִידָה עֲדוּת וּמִתְחִיבַת כְּדִין. וְהַקְּדוּשׁ כְּרוּף הוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אָדָם, וְהַנְּשָׁמָה שְׂבָה לְמִקוּמָהּ. בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה, כְּשֶׁהַצַּפְרִים מִתְּעוֹרְרוֹת, צַד הַצַּפּוֹן מִתְּעוֹרֵר כְּרוּחַ, עוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ הַשְּׂרַבִּיט שְׂבָצַד הַדְּרוּם, וּמִכָּה בְּאוֹתָהּ הַרוּחַ וְשׁוֹקֵט וּמִתְבַּסָּם. אַז מִתְּעוֹרֵר הַקְּדוּשׁ כְּרוּף הוּא בְּמִנְהִיגוֹ לְהַשְׁתַּעֲשַׁע עִם הַצְּדִיקִים בְּגֵן עַדָן.

בְּאוֹתָהּ שַׁעֲהָ. אֲשֶׁרִי חֲלָקוּ שֶׁל וְכָל הַצְּדִיקִים שְׂבָגָן עַדָן, כָּלָם

השירים ח) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. ולא עוד אלא דקדשא ברין הוא משיף עליה חד חוטא דחס"ד למהוי (ד"א ל"ג תדיר) נטיר בעלמא, דהא עלאין ותתאין נטריין ליה הדא הוא דכתיב, (תהלים מב) יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי.

אמר רבי חזקיה כל מאן דאשתדל בהאי שעתא באורייתא ודאי אית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי. אמר רבי יוסי מאי טעמא תדיר. אמר ליה הכי אוליפנא דכל פלגות ליליא כד קדשא ברין הוא אתער בגנתא דעדן כל אנון נטיען דגינתא אשתקיין נטיר מההוא נחלא דאקרי (דף צב ע"ב) נחל קדומים נחל עדנים דלא פסקו מימיו לעלמין, פביכול ההוא דקאים ואשתדל באורייתא כאילו ההוא נחלא אתרק על רישיה ואשקי ליה בגו אנון נטיען דבגנתא דעדן. (אמר רבי יוסי) ולא עוד אלא הואיל וכלהו צדיקיא דבגו גנתא דעדן צייתין ליה, חולקא שויין ליה בההוא שקיו דנחלא. אשתכח דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי.

רבי אבא הוה אתי מטבריה לבי טרונאי דחמוי, ורבי יעקב בריה הוה עמיה, אערעו בכפר טרשא. כד בעו למשפב, אמר רבי אבא למריה דביתא אית הכא תרנגולא. אמר ליה מארא דביתא, אמאי. אמר ליה בגין דקאימנא בפלגות ליליא ממש.

אמר ליה לא אצטריף, דהא סימנא לי בביתא דהדין טקלא דקמי ערסאי מלינא ליה מיא ונטוף טיף טיף, בפלגות ליליא ממש אתרקו כלהו מיא ואתגלגל האי קיטפא ונהים ואשתמע קלא

מקשיבים לקולו. זהו שכתוב (שיר ח) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. ולא עוד, אלא שהקדוש ברוך הוא מושף עליו חוט אחד של חס"ד שיהיה [תמיד] שמור בעולם, שהרי עליונים ותחתונים שומרים אותו. זהו שכתוב (תהלים מב) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי.

אמר רבי חזקיה, כל מי שמשתדל בפעיה הוה בתורה, ודאי יש לו חלק תמיד בעולם הבא. אמר רבי יוסי, מה הטעם תמיד? אמר לו, כף למדנו, שכל חצות לילה, כשמתעורר הקדוש ברוך הוא בגן עדן, כל הנטיעות של הגן משקים יותר מאותו הנחל שנקרא נחל קדומים, נחל עדנים, שאין פוסקים מימיו לעולמים. פביכול אותו שעומד ומשתדל בתורה, כאלו אותו הנחל מוריק על ראשו ומשקה אותו בתוף אותם הנטיעות שבגן עדן. (אמר רבי יוסי) ולא עוד, אלא הואיל וכל הצדיקים שכתוף גן העדן מקשיבים לו, שמים לו חלק באותה השקאת הנחל. נמצא שיש לו חלק תמיד בעולם הבא.

רבי אבא הוה בא מטבריה לבית טרונאי שלחמיו, ורבי יעקב בנו הוה עמו. נפגשו בכפר טרשא. כשרצו לשפב, אמר רבי אבא לבעל הבית: יש פאן תרנגול? אמר לו בעל הבית: למה? אמר לו: משום שאני קם בחצות הלילה ממש.

אמר לו: לא צריף, שהרי סימן יש לי בבית - שהמשקל הזה שלפני מטתי, אני ממלא אותו במים, ומטפטף טפה טפה. ובחצות הלילה ממש מתרוקנים כל המים, ומתגלגל הגלגל [הדבוק]

בְּכָל בֵּיתָא, וּכְדִין הוּא פְּלָגוֹת לִילְיָא מִמָּשׁ. וְחַד סָבָא הָוֵה לִי דְהָוֵה קָם בְּכָל פְּלָגוֹת לִילְיָא וְאַשְׁתַּדַּל בְּאוֹרֵיתָא וּבְגִינֵי כַף עֲבַד הָאִי. אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְשִׁדְרֵנִי הֵכָא. בְּפְלָגוֹת לִילְיָא נְהִים הָהוּא גְלַגְלָא דְקִיטְפָא, קָמוּ רַבִּי אָבָא וּרַבִּי יַעֲקֹב, שְׁמַעוּ לְהָהוּא גְבָרָא דְהָוֵה יְתִיב בְּשְׁפוּלֵי בֵיתָא וְתָרִין בְּנוֵי עַמִּיהּ וְהָוֵה אָמַר פְּתִיב, (תהלים קיט) חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךְ, מָאִי קָא חָמָא דְוֹד דְּאִיהוּ אָמַר חֲצוֹת לַיְלָה וְלֹא בְּחֲצוֹת לַיְלָה. אֲלֹא חֲצוֹת לַיְלָה וְדָאִי, לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר הֵכִי. וְכִי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֵכִי אֲקָרִי. אִין, דְּהָא חֲצוֹת לַיְלָה מִמָּשׁ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲשַׁתְּכַח וְסִיעַתָּא דִּילֵיהּ וּכְדִין הִיא שְׁעַתָּא דְעֵייל בְּגַנְתָּא דְעַדָן לְאַשְׁתַּעֲשַׂעָא עִם צְדִיקָאִיא.

הָוֵה וְנוּהֵם, וְנִשְׁמַע קוּלוֹ בְּכָל הַבַּיִת. וְאִזּוּ הוּא חֲצוֹת הַלַּיְלָה מִמָּשׁ.

וְזִקְן אַחַד הֵיךְ לִי שְׁהִיָּה קָם בְּכָל חֲצוֹת לַיְלָה וּמִשְׁתַּדַּל בְּתוֹרָה, וּמִשּׁוּם כַּף עֲשֵׂה אֵת זֶה. אָמַר רַבִּי אָבָא: בְּרוּךְ הַרְחֵמֵן שְׁשַׁלְחֵנִי לְכָאן. בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה נְהִים אוֹתוֹ הַגְּלַגְלָא (הַדְּבִקָּה). קָמוּ רַבִּי אָבָא וּרַבִּי יַעֲקֹב, וְשְׁמַעוּ אֵת אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת וְשְׁנֵי בְּנָיו עִמוֹ, וְהִיָּה אוֹמֵר, כְּתוּב (תהלים קיט) חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךְ. מָה רָאָה דְוֹד שְׁהוּא אָמַר חֲצוֹת לַיְלָה וְלֹא בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה? אֲלֹא חֲצוֹת לַיְלָה - וְדָאִי לְקַדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא אָמַר כַּף. וְכִי כַּף נִקְרָא הַקַּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? כֵּן, שְׁהִירִי חֲצוֹת לַיְלָה מִמָּשׁ הַקַּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִמְצָא וְסִיעַתוֹ, וְאִזּוּ הִיא הַשְּׁעָה שְׁנִכְנַס לְגַן הָעֵדֶן לְהַשְׁתַּעֲשַׂע עִם הַצְּדִיקִים.

אָמַר רַבִּי אָבָא לְרַבִּי יַעֲקֹב, וְדָאִי נִשְׁתַּתַּף עִם הַשְּׂכִינָה וְנִתְחַבֵּר יַחַד. קָרְבוּ וְיִשְׁבוּ עִמוֹ. אָמְרוּ לוֹ, אָמַר דְּבַר פִּיךְ, שְׂפִיפָה אֲמַרְתָּ, מַנִּין לָךְ זֶה? אָמַר לְהֵם, דְּבַר זֶה לְמַדְתִּי מִסְבִּי. וְעוֹד הֵיךְ אוֹמֵר, שְׁשַׁלֵּשׁ [שְׁתַּחֲלַת] הַשְּׁעוֹת הַרְאִישׁוֹנוֹת שֶׁל הַלַּיְלָה, כֹּל הַדְּיָנִים שְׁלִמְטָה מִתְעוֹרְרִים וְהוֹלְכִים וּמִשׁוֹטְטִים בְּעוֹלָם.

וּבְחֲצוֹת הַלַּיְלָה מִמָּשׁ הַקַּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְעוֹרֵר בְּגַן עֵדֶן, וְהַדְּיָנִים שְׁלִמְטָה אִין נִמְצָאִים. וְכָל הַמְּנַהֲגִים שְׁלִמְעֵלָה בְּלַיְלָה, אִין נִמְצָאִים אֲלֹא בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה מִמָּשׁ. מַנִּין לָנוּ? מֵאֲבָרְהָם, שְׁפָתוֹב (בְּרֵאשִׁית יד) וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. בְּמִצְרַיִם - (שְׁמוֹת יב) וַיְהִי בְּחֲצֵי הַלַּיְלָה. וּבְמִקוּמוֹת רַבִּים בְּתוֹרָה כַּף נִמְצָא. וְדוֹד הֵיךְ יוֹדַע. [וְכֵן] וּמַנִּין הֵיךְ יוֹדַע? אֲלֹא כַּף

אָמַר רַבִּי אָבָא לְרַבִּי יַעֲקֹב וְדָאִי נִשְׁתַּתַּף בְּשְׂכִינְתָּא וְנִתְחַבֵּר כְּחָדָא, קָרִיבֵי וְיִתִּיבֵי עַמִּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ אִימָא מְלָה דְפּוּמְךָ דְשִׁפִּיר קְאָמְרְתָּ. מַנָּא לָךְ הָאִי. אָמַר לוֹן מְלָה דָּא אוֹלִיפְנָא מִסְבָּאִי. וְתוּ הָוֵה אָמַר דְתַלְתָּ (נ"א דְתַחֲלַת) שְׁעַתֵּי קָמִייתָא דְלִילְיָא כָּל הַיְנִין דְלִתְתָּא מִתְעַרְיִן וְאֲזִלִּין וְשִׂאטִּין בְּעַלְמָא.

בְּפְלָגוֹת לִילְיָא מִמָּשׁ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתַעַר בְּגַנְתָּא דְעַדָן וְדִינִין דְלִתְתָּא לֹא מִשְׁתַּכְּחֵן. וְכָל נִימוּסִין דְלַעֲיִלָּא בְּלִילְיָא לֹא אֲשַׁתְּכַחוּ אֲלֹא בְּפְלָגוֹת לִילְיָא מִמָּשׁ. מְנַלָן מֵאֲבָרְהָם דְכְּתִיב וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. בְּמִצְרַיִם (שְׁמוֹת יב) וַיְהִי בְּחֲצֵי הַלַּיְלָה, וּבְאֲתָרִין סְגִיאִין בְּאוֹרֵיתָא הֵכִי אֲשַׁתְּכַח. וְדוֹד הָוֵה יוֹדַע.

(וְכֵן) וּמַנָּא הָוֵה יוֹדַע. אֲלֹא הֵכִי אָמַר סָבָא.